

СУЧАСНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМ ОСТРОВА ДЖАРИЛГАЧ

Актуальність даної теми полягає у тому, що приморські екосистеми відіграють величезну роль в житті людини: в їх межах проживає значна частина населення Землі, тут пролягають транспортні шляхи, видобуваються корисні копалини, проводиться рекреаційна діяльність та ін.. Саме тому питання дослідження та захисту відповідних територій завжди є актуальним.

Географічне розташування. Джарилгач – це найбільший острів Чорного моря, який має площу 56,05 км². Відповідний острів знаходиться в межах Каркінітської затоки, від якої він відокремлює Джарилгацьку затоку. Адміністративно він належить до Скадовського району Херсонської області. Загальна протяжність острова із заходу на схід становить близько 42 км, з яких розширена частина складає 23 км, при ширині — 4,6 км, а звужена 19 км, при ширині - від 30 м до 430 м [1].

Геологічне середовище. Джарилгач розташований в межах Каркінітського прогину, який розташований на кордоні Скіфської молодшої плати та давньої Східноєвропейської платформи. Острів представляє собою акумулятивну форму, яка складена морськими відкладами голоценового віку [1,2].

В геоморфологічному відношенні острів та прилегла материкова територія представляє собою прибережно-морську акумулятивну рівнину. Саме тому, рельєф острова надзвичайно плаский, максимальна висота становить 2,8 м, в межах широкої частини та 1,6 м, в межах вузької частини. Значні площі внутрішніх частин острова знаходяться нижче рівня моря на 0,2-0,3 м. Основними елементами рельєфу являються піщані дюни та кучугури, прибережні озерно-болотисті низовини, дрібні піщані коси.

Кліматичне середовище. Клімат острова помірно континентальний, характерний для українського степу, проте пом'якшений морем. Середньорічна температура становить +10,2°C, середня температура липня +22°C, січня -2°C. Абсолютний мінімум температури -27°C зафіксовано 28 січня 1954 року, максимум — +50°C, 2 серпня 1986 року. Середня річна кількість опадів — менше 400 мм. Тривалість сонячного сьйва — 2300 годин на рік, сумарна сонячна радіація — 4800 МДж/м² на рік, радіаційний баланс — 2000 МДж/м² на рік; ці значення є одними з найбільших в Україні [6].

Для острова характерна висока швидкість вітрів, сильні шторми є рідкістю, шторми зі швидкістю вітру понад 20 м/с трапляються у період із жовтня по травень. Весна коротка (1-1,5 місяці), характеризується швидким підвищенням температур, останні весняні заморозки трапляються зазвичай у другій половині квітня. Літо спекотне,

посушливе, триває майже 5 місяців. Осінь триває 3-3,5 місяці і характеризується зростанням хмарності та більшою кількістю днів з опадами. Перші осінні заморозки трапляються на початку жовтня. Зима коротка (2-2,5 місяці), м'яка, із частими та значними відлигами. Сніговий покрив встановлюється у другій половині січня і сходить у середині лютого, часто буває нестійким. Тривалість безморозного періоду становить близько 210 днів на рік [1,2,3].

Гідрологічне середовище. На острові знаходиться велика кількість водойм — лиманних озер (у тому числі пересихаючих та затоплюваних морем), їх близько 200, їх розміри сягають понад 350 м у довжину та 15 м у ширину. Загальна площа озер острова становить близько 9,49 км², тобто 17% від площі острова. Більшість із озер солоні, але в районі джерел існують дрібні прісні. Рівень ґрунтових вод на острові становить (- 0,2; - 1,1) м. На острові розташовано 3 артезіанських свердловини, з питною водою доброї якості, одна біля Джарилгацького маяка, дві — на кордоні [3,4].

Ґрунтовий покрив. На острові зустрічаються лучно-болотні і болотні, дерново-піщані та супіщані безкарбонатні ґрунти. Ці ґрунти дуже легко піддаються вітровій ерозії, малорозвинені, мають незначний гумусовий прошарок бурого кольору, вміст гумусу лише 0,1-0,5%. Розвинені дерново-піщані ґрунти з більшим гумусовим прошарком — 0,5-0,8% гумусу. Близько 10% території острова зайнято слабогуміфікованими та негуміфікованими пісками, 3% — черепашково-піщаними відкладеннями [5].

Екосистеми. Основними елементарними екосистемами і відповідно угрупованнями рослин і тварин на острові Джарилгач є піщано-степові, лучні, болотні, солончакові, прісноводні і солоноводні, а також деревно-чагарникові. Острів загалом є цілісною екосистемою, що здатна самостійно існувати і розвиватися, і може вважатися біогеоценозом. В острівній екосистемі можна виділити дві основні підсистеми — псамофітно-степову та болотно-лучну. Однак більша частина території острова являє собою мозаїчний (звичайно строкатий) комплекс псамофітно-степових і болотно-лучних угруповань. Деревно-чагарникові насадження важко виділити в самостійну підсистему, бо ці насадження штучного походження, створені на місці антропогенно трансформованих піщаних степів і луків, дуже не стійкі і за характером трав'янистої рослинності можуть бути віднесені до однієї з двох основних підсистем [3].

Антропогенний вплив. За останні роки екосистеми о. Джарилгач зазнали дуже значної трансформації. Це відбулося внаслідок стрімкого підвищення активності людської діяльності в межах даних зон.

Основними видами антропогенної діяльності, які впливають на стан екосистем острова Джарилгач є:

1. Рекреаційна діяльність (в літній період на острові знаходиться велика кількість відпочиваючих, які залишають після себе багато сміття, вирубують живі дерева).

2. Браконьєрство (незаконне знищення тварин як під час дозволеного полювання, так і в будь-який інший період року).

3. Берегозахисне будівництво (зменшення розмірів піщаної коси вздовж узбережжя Чорного моря внаслідок будівництва хвилерізів в районі смт. Лазурне та смт. Залізний порт).

Острів Джарилгач представляє собою унікальний природний комплекс, природа якого має пізнавальну та освітню цінність, що сприяє екологічному вихованню, зростанню рівня освіченості і загальної культури дітей та дорослих. Також він виступає як чудовий полігон для довготривалих наукових досліджень. Тут можуть вивчатися екологічні сукцесії, біологія рідкісних видів, проведення фауністичних досліджень та моніторингу стану екосистем і популяцій рідкісних та екологічно і практично важливих видів.

Література:

1. Географічна енциклопедія України: в 3 томах / [Редкол. О.М. Маринич (відпов. редактор) та ін.] - К.: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. - Т. 2-3.
2. Геологія шельфа УРСР. (Стратиграфія шельфа и побережья Черного моря) [Текст] / [Т.В.Астахова, С.В.Горак, Е.Я.Краева и др.: под ред. Е.Ф.Шнюков]. – К.: Наукова думка, 1984. – 184 с.
3. Биоразнообразие Джарылгача: современное состояние и пути сохранения / Т.И.Котенко, Т.Б.Ардамацкая, Д.В.Дубына и др., науч.ред. . Т.И.Котенко и Ю.Р.Шеляг-Сосенко. – К.: Весник зоологии, 2000. – 240 с.
4. Вихованець Г.В. Провідні риси ландшафтної структури піщаних акумулятивних форм у береговій зоні Чорного та Азовського морів /Г.В.Вихованець // Вісник Одеського нац. університету. Географічні та геологічні науки. – 2001. – Т. 6. – Вип. 9. – С. 5 – 14.
5. Лиховид О. М. Джарилгач /О.М.Лиховид. - Скадовськ: АС, 2006. – 100 с.

ШЕВЧЕНКО Т. В.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕМИ «МЕТАЛУРГІЙНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

Загальноосвітня цінність шкільного курсу географії полягає в тому, що у процесі його вивчення учні знайомляться з реальним життям у навколишньому середовищі, з життям суспільства в усіх його проявах і зв'язках.